

Φθάσας δ' εἰς τὴν Ῥώμην ὁ Ἀργυρόπουλος παρεδόθη ὄλος εἰς τὸν πάπαν Νικόλαον, καθ' ἃ ἀποδεικνύει ἢ πρὸς αὐτὸν ἀναφορὰ αὐτοῦ, ἣτις εἶνε ἅμα καὶ ῥητὴ ὁμολογία πίστεως πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας¹, παρ' οὗ δίκην ἀνταλλάγματος ζητεῖ τὴν προστασίαν τῶν υἱῶν Ἀλεξάνδρου καὶ Νικολάου. Τούτους, ἴσως συμμεταβάντας ἤδη μετ' αὐτοῦ εἰς Ῥώμην, ἀφιερώνει εἰς τὸν πάπαν, ὥστε αὐτοὺς ἐγκαταλέξει τῷ θειοτάτῳ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας κλήρῳ, ὥστε δούλους αὐτοὺς εἶναι ἀπὸ γε τοῦ νῦν εἰς ἅπαντα τὸν δοθησόμενον αὐτοῖς παρὰ θεοῦ βίον².

Τὰ ποτελέσματα τῆς ἀναφορᾶς ταύτης τοῦ Ἀργυροπούλου πρὸς τὸν Νικόλαον Ε' μένουσιν ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς, εἰ καὶ ἐπιτρέπεται νὰ εικάσωμεν, ὅτι ὁ πάπας, εὐχαριστηθεὶς ἐκ τῆς τελείας εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν προσχωρήσεως ἀνδρὸς ἐκ τῶν πρωτευόντων ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἷος ὁ Ἀργυρόπουλος, παρέσχεν εὐήκοον οὖς εἰς τὰ αἰτήματ' αὐτοῦ. Καὶ ἴσως μὲν τὰ δύο ἐν τῇ ἀναφορᾷ μνημονευόμενα τέκνα τοῦ Ἀργυροπούλου ἔμειναν ἐν Ῥώμῃ, ἐν ἣ περιπτώσει πράγματι παρηκολούθησαν τὸν πατέρα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἢ ἐστάλησαν αὐτόσε κατόπιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ Ἀργυρόπουλος δὲν ἐγκατεστάθη τότε ὀριστικῶς ἐν Ῥώμῃ, ἐπειδὴ εὐρίσκομεν αὐτὸν καὶ πάλιν ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1452, καθ' ἃ θέλομεν ἰδεῖ παρακατιόντες. Καὶ δὲν μαρτυρεῖται μὲν ὁ χρόνος τῆς ἐπιστροφῆς αὐτοῦ· ἀλλ' εὐλόγως δυνάμεθα νὰ εικάσωμεν, ὅτι ἢ ἐν Ῥώμῃ διατριβὴ αὐτοῦ ὑπῆρξε βραχεῖα, κρίνοντες ἐκ τῶν γεγονότων, ἅτινα ἐπηκολούθησαν εἰς τὴν ἄρνησιν, ἣν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντέταξαν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ πάπα. Καὶ δὴ ἢ ἐν Βυζαντίῳ ἀποτυχία τῆς πρεσβείας τοῦ Ἰσιδώρου τὸν μὲν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον ἔπεισεν, ὅτι ἐπεβάλλετο νὰ κατευνάσῃ τὴν ῥωμαϊκὴν αὐλὴν διὰ τῆς εἰς Ῥώμην ἀποστολῆς τοῦ Ἀνδρονίκου Βρυεννίου Λεοντάρη, τὸν δὲ Νικόλαον Ε' παρώξυνεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε, τελευτῶντος τοῦ Σε-

¹ Ἀργυροπουλείων σ. 135, 27-140, 21.

² Ἀργυροπουλείων σ. 140, 22 - 141, 4.

πτεμβρίου ἢ ἀρχομένου τοῦ Ὀκτωβρίου 1451, ἀπέστειλεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐπιστολὴν αὐστηροτάτην, ἣν δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς τελεσίγραφον τῆς Δύσεως πρὸς τὸ ἐκπνέον Βυζάντιον ¹.

Εἶνε λοιπὸν λίαν πιθανὸν, ὅτι ὁ πάπας παρώρμησε τὸν Ἀργυρόπουλον, ὅστις εἶχεν ἤδη ὁμολογήσει πίστιν εἰς αὐτὸν, νὰ μεταβῇ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν περὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐπέστρεφεν αὐτόσε ὁ Λεοντάρης μετὰ τῆς πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον ἐπιτακτικῆς καὶ σχεδὸν ἀπειλητικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Νικολάου Ε', ὅπως συνεργήσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὰς δι' αὐτῆς διατυπωμένας ἀπαιτήσεις τῆς ὀριστικῆς καθυποτάξεως εἰς τὸν Ὅρον τῆς ἐν Φλωρεντία συνόδου, τῆς ἐγγραφῆς τοῦ πάπα ἐν τοῖς διπτύχοις τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐπανόδου τοῦ καθαιρεθέντος πατριάρχου Γρηγορίου εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ἄν δὲ ταῦτα ἔχωσιν οὕτως, ὡς χρόνος τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφῆς τοῦ Ἀργυροπούλου δύναται μετὰ μεγάλης πιθανότητος νὰ ὀρισθῇ τὸ φθινόπωρον ἢ ὁ χειμὼν τοῦ 1451.

Ἐπιστρέψας δ' ἐπέτεινε τὸν ζῆλον αὐτοῦ πρὸς ὑπερίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος τῶν ἐνωτικῶν, ζῆλον θερμανθέντα ὑπὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ παρουσίας καὶ τῶν παροτρύνσεων, ἴσως δὲ καὶ χορηγιῶν τοῦ πάπα.

¹ *Σπυρ. Π. Δάμπρου* Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος Τόμ. Γ' σ. 909 κ. ἐ. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Νικολάου εὑρηται ἐκδομένη λατινιστὶ παρὰ τῷ *Raynaldus* (*Annales ecclesiastici* ἔτ. 1501 ἀρ. 1-2). Ἑλληνικὴ δ' αὐτῆς μετάφρασις ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ φιλοπονηθεῖσα ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ *Ἀρκουδίου* (*Opuscula aurea theologica*, Ἐν Ῥώμῃ. 1630 σ. 685 κ. ἐ.) καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀνετυκώθη μετὰ τινων σφαλμάτων παρὰ τῷ *Migne* (Ἑλληνικῆς Πατρολογίας Τόμ. ΡΞ' σ. 1201 κ. ἐ.) καὶ ὑπὸ τοῦ *Dethier* ἐν τοῖς *Monumenta Hist. Hung.* Τόμ. ΚΑ', μέρ. α' σ. 563 κ. ἐ. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἑλληνικῇ μεταφράσει φέρει ἡμερομηνίαν *πέμπτη πρὸ καλανδῶν Ὀκτωβρίων*, ἧτοι 28 Σεπτεμβρίου, ἐν δὲ τῷ λατινικῷ πρωτοτύπῳ V. Id. Oct., ἧτοι 11 Ὀκτωβρίου, ἣν ἡμέραν ἐκδόσεως τοῦ ἐγγράφου ἀποδέχεται καὶ ὁ *Pastor* (*Geschichte der Päpste* ἐκδ. γ'-δ'. Ἐν Φρειδούργῳ. 1901 Τόμ. Α' σ. 578 κ. ἐ.), κακίζων τὴν ὑπὸ τοῦ *Frommann* καὶ *Kayser* αὐθαίρετον μεταβολὴν τῆς ἡμερομηνίας εἰς 15 Ὀκτωβρίου. Σημειωτέον δὲ, ὅτι τὴν ἡμερομηνίαν τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως *πέμπτης πρὸ καλανδῶν Ὀκτωβρίων* φέρουσι καὶ τινες τῶν τὸ λατινικὸν πρωτότυπον περιλαμβανόντων κωδίκων, οἷος ὁ *Vaticanus latinus 3878* ἐν φ 171. Πρβλ. *Legrand* *Bibliographie hellénique* Τόμ. Α' σ. XXXIV. Τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἐπληρωθωμένην μετ' ἀντιβολῆν δέκα κωδίκων, θέλω συμπεριλάβει εἰς τὰ ἐμὰ Παλαιολόγια.

Διὰ τοῦτο δὲ, ὅτε καὶ πάλιν παρουσιάσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποστελλόμενος ὑπὸ τοῦ πάπα ὁ Ἰσίδωρος τὸν Νοέμβριον τοῦ 1452¹, ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Λατῖνον ἐπίσκοπον Μυτιλήνης Λεονάρδον τὸν Χῖον, ῥητῶς μαρτυρεῖται ὑπὸ τε τοῦ Οὐβερτίνου Πουσκούλου καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Λεονάρδου, ὅτι ὀλίγιστοι ὑπῆρξαν οἱ πρόθυμοι νὰ ποδεχθῶσι τὴν ἔνωσιν, ἐν οἷς ὁ Θεόφιλος Παλαιολόγος, ὁ Ἀποστόλης καὶ ὀλίγοι ἱερομόναχοι καὶ λαϊκοί, μεταξὺ δὲ τῶν ὀλιγίστων τούτων ἐν τοῖς πρώτοις ὁ Ἀργυρόπουλος².

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἔρις ἐξακολουθεῖ ἀκόμη δεινὴ, ἐν ᾧ τὰ πυροβόλα τοῦ Μωάμεθ σείουσιν ἤδη μετ' οὐ πολὺ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐπίκειται τέλος ἢ ἄλωσις τῆς βασιλευούσης. Τίνες δ' αἱ κατὰ τὴν πολιορκίαν περιπέτεια καὶ αἱ ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τύχαι τοῦ Ἀργυροπούλου καὶ τῶν οἰκογενῶν αὐτοῦ ἀγνοοῦμεν τελείως. Ἐκ δύο ἐπιστολῶν τοῦ Δονάτου Ἀτζαϊώλη, ἀνήκοντος εἰς τὸν γνωστὸν οἶκον τῶν ἀρξάντων τῶν Ἀθηνῶν Φλωρεντίνων δουκῶν, γεγραμμένων τῇ 5 καὶ τῇ 6 Αὐγούστου 1454, μαθηθάνομεν, ὅτι τότε ὁ Ἀργυρόπουλος εὕρισκετο ἐν Ἰταλίᾳ, ἅτε μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς πατρίδος, τὴν ἀποβολὴν πάσης τῆς οὐσίας καὶ τὴν εἰς χεῖρας τῶν βαρβάρων ἐγκατάλειψιν τῶν υἱῶν

¹ Ἴδε ἀνωτέρω σ. λγ'.

² *Ubertini Pusculi Constantinopoleos* ἐνθ' ἀν. Βιβλ. Γ' στ. 662 κ. ε.

Carus Musis et Palladis arte
insignis plures docuit, dictisque retorsit
esse pios papaeque fidem servare deoque,
Argyropulus ea tunc tempestate Joannes;
hunc sequitur tanto dignus doctore Michael
Byzantinus; erat cognomen Apostolus illi.

Leonardi Chiensis ... epistola ἐκδ. *Dethier* (Monumenta Hung. Hist. Τόμ. ΚΑ', μέρ. α' σ. 561) Intellexi plane, praeter Argyropilum, artium magistrum, Theophilum Palaeologum, Hieromonachosque quosdam paucos, et alios laicos, quod ambitio Graecos quasi omnes captivasset, ut nemo esset, qui, zelo fidei vel salutis suae motus, prius videretur fieri velle suae opinionis et pertinaciae contemptor.

φυγῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς τὸν πάπαν. Ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐγράφετο ἡ ἐπιστολὴ τῆς 6 Αὐγούστου, ὁ Ἀργυρόπουλος εὕρισκετο ἐν Βονωνία. Ἐκεῖθεν συνεννοεῖτο μετὰ τοῦ Ἀτζαϊώλη περὶ ἐγκαταστάσεως ἐν Φλωρεντία· ὁ δὲ ἀνταποκριτὴς αὐτοῦ ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν εἰς ταύτην τὴν πρόθεσιν, προσθέτων πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος εἶχεν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει πλείστους ὄσους τοὺς μετ' αὐτοῦ συνδεομένους δι' οἰκειότητος καὶ θαυμάζοντας τὴν σοφίαν αὐτοῦ, ἐν οἷς πρῶτος αὐτός. Ὑπόσχεται δὲ καὶ νὰ φροντίσῃ, ὅπως ὁ Ἀργυρόπουλος τύχῃ ἐν Φλωρεντία θέσεως τιμητικῆς καὶ ἀνταποκρινομένης πρὸς τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Φαίνεται δὲ, ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος εἶχεν ἤδη πρότερον διέλθει ἐκ Φλωρεντίας, διότι ὁ Δονᾶτος λέγει, ὅτι καὶ προφορικῶς ἤδη εἶχον ὁμιλήσει περὶ τούτων πάντων πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ (*ante discessum tuum*), καὶ προέτρεπεν αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Φλωρεντίαν (*tuum igitur erit ad nos redire*)¹. Ἀλλ' ἐν τούτοις μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ αὐτὸς Δονᾶτος Ἀτζαϊώλης, ἐπιστέλλων εἰς τὸν Ἀργυρόπουλον τῇ 20 Αὐγούστου 1454, ἔγραφεν, ὅτι εἶχεν ἀποστείλει εἰς αὐτὸν ἐπιστολὴν, ἣν εἶχε παραδώσει εἰς φίλον, ὅπως διακομίσῃ αὐτὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' ἔμαθεν, ὅτι διέτριβεν ἀκόμῃ ἐν Βενετία, ἀναμένων πλοῖον, ὅπως μεταβιβάσῃ αὐτὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εὐχεται δὲ ταχυτάτην τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ (*reditum velocissimum exopto*) καὶ παραθαρρύνει, ὅπως μὴ παύσῃ μέλετῶν νὰ ἐπανέλθῃ (*semper cogites de reditu tuo*)².

Ἐκ τούτων δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν, ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος, διασωθεὶς μετὰ τὴν ἄλωσιν ἰσως τὸ πρῶτον εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, ἀπῆλθεν ἔπειτα πιθανῶς μόνος εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπως ἐξεύρη πόρον ζωῆς. Ἐξετάσας δὲ τὰ ἐκεῖ καὶ πεισθεὶς, ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξοικονομήσῃ ἑαυτὸν καὶ τοὺς οἰκείους, ἰδίως ἐν Φλωρεντία, διὰ τῆς προστασίας τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ

¹ Ἀργυροπουλείων σ. 292 - 3. 313 - 4.

² Ἀργυροπουλείων σ. 223 - 4.

ισχυρῶν φίλων, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπως συμ-
 παραλάβῃ καὶ τοὺς οἰκείους.

Ἄλλ' ἢ ἐπάνοδος αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν δὲν ἐπῆλθεν ἀμέσως, διότι οἱ δεσπότες τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κινδυνευούσης Πελοπον-
 νήσου εἶχον ἀνάγκην τῶν ὑπηρεσιῶν ἀνδρῶς καὶ τᾶλλα μὲν χρη-
 σιμωτάτου, εἴπερ τις δὲ καὶ ἄλλος γινώσκοντος τὰ ἐν Ἰταλίᾳ
 πράγματα καὶ δυναμένου ἐπωφελῶς νὰ πρεσβεύσῃ εἰς τὴν Ἑσπε-
 ρίαν. Καὶ πράγματι ὁ Ἀργυρόπουλος τὸν Μάρτιον τοῦ 1456 εὐ-
 ρίσκετο ἐν Ῥώμῃ, καὶ συνιστᾶτο δι' ἐπιστολῆς ὑπὸ τοῦ ἐν ἔτει
 1455 διαδεχθέντος τὸν Νικόλαον Ε' πάπα Καλλίστου Γ' εἰς τὸν
 δοῦκα Μεδιολάνου Φραγκίσκον Σφόρτσαν ὡς πρέσβυς τοῦ δεσπό-
 του Πελοποννήσου Θωμᾶ Παλαιολόγου, ὑπὸ πολλῶν κεκοσμη-
 μένος ἀρετῶν, γινώσκων ἄριστα τὴν τε ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατι-
 νικὴν καὶ ἀνέκαθεν ὑπάρξας καθολικὸς καὶ προασπιστὴς καὶ συνή-
 γορος τῆς ἐνώσεως ἀνά τὴν Ἑλλάδα. Τὸν δὲ λόγον τῆς ἀφίξεως
 αὐτοῦ, προσθέτει ὁ πάπας, θὰ μάθῃ ὁ δοῦξ παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἀρ-
 γυροπούλου¹. Ἦτο δὲ οὗτος ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἀποστολῆς βοηθείας
 ἐναντίον τῶν Τούρκων πρὸς ἄμυναν τῆς Πελοποννήσου καὶ σταυ-
 ροφορίαν ἐναντίον αὐτῶν χάριν ἀνακτήσεως τῆς Κωνσταντινου-
 πόλεως, ὃν σκοπὸν ἐπεδίωκε ταῦτοχρόνως ὁ ἕτερος δεσπότης τῆς
 Πελοποννήσου Δημήτριος διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ πρέσβεως
 Φραγκουλίου Σερβοπούλου².

¹ Ἴδε τὴν ἀπὸ 15 Μαρτίου 1456 ἐπιστολὴν τοῦ πάπα Καλλίστου ἐν τοῖς Ἀργυρο-
 πουλείοις σ. 314-5.

² Τὰ κατὰ τὰς δύο ταύτας χωριστὰς πρεσβείας πολλαχῶς συνεχύθησαν μέχρι τοῦδε. Παρὰ τῷ *Ducange* (*Familiae byzantinae* σ. 244) ἐξεδόθη ἐπιστολὴ τοῦ Δημητρίου Παλαιολόγου, γραφεῖσα τῇ 12 Δεκεμβρίου 1455, δι' ἧς συνιστᾶ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας, τὸν Κάρολον Ζ', τὸν ὑπ' αὐτοῦ στελλόμενον πρέσβυν Φραγκούλιον (Σερβόπου-
 λον), ὃν ὁ πάπας Κάλλιστος διὰ μὲν ἐπιστολῆς τῆς 23 Φεβρουαρίου 1456, ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ *Cappelli* (Giovanni et Icaacio Argiropulo ἐν τῷ Archivio Storico Lombardo Τόμ. ΙΗ', 1891, σ. 168), συνέστησεν εἰς τὸν δοῦκα Μεδιολάνου Φραγκίσκον Σφόρτσαν, διὰ δ' ἐπιστολῆς τῆς ὑστεραίας, 24 Φεβρουαρίου, εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας (*Gobelinus* ἐπιστ. 8. — Pii II Comment. σ. 192 παρὰ τῷ *Ducange* ἐνθ' ἀν.Ι.). Ὁ δὲ *Hopf* (*Geschichte Griechenlands* ἐν τῇ *Allgemeine Encyclopädie* τοῦ *Ersch*

Δὲν ἔμελλε δ' ἡ πρεσβεία ἐκείνη τοῦ Ἀργυροπούλου νὰ περιορισθῆ εἰς μόνην τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ φαίνεται προτιθέμενος νὰ μεταβῆ καὶ εἰς Παρισίους. Ἐξάγεται δὲ τοῦτο ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Φιλέλφου πρὸς τὸν ἰατρὸν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Ζ' Θωμᾶν¹, δι' ἧς παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ συντελέσῃ τὸ κατὰ δύναμιν πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν παρὰ τοῖς Τούρκοις αἰχμαλώτων καὶ συνιστᾷ εἰς αὐτὸν τὸν εἰς Γαλλίαν χάριν ἐπιδιώξεως τοῦ σκοποῦ τούτου μεταβαίνοντα Ἀργυρόπουλον, ὅστις ἀποτελεῖ καὶ αὐτὸς μέρος οὐκ ἀνάξιον λόγου τοῦ πολυπενθεστάτου ἐκείνου ναυαγίου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους (*Est enim etiam ipse non mediocris pars luctuosissimi illius naufragii*)².

Τὴν δ' ἐκτέλεσιν τῆς προθέσεως τοῦ Ἀργυροπούλου, ὅπως μεταβῆ εἰς Γαλλίαν, διδασκόμεθα ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Φιλέλφου πρὸς τὸν Δονᾶτον Ἀτζαιώλην, γραφείσης μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας, τῇ 31 Μαΐου, ἐν ἧ λέγεται, ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος, τυχὼν ἀρίστης δεξιώσεως παρὰ τοῦ δουκὸς Μεδιολάνου Φραγκίσκου Σφόρτσα, μετέβη πρὸς τοὺς Ὑπεραλπεῖους (*transivit ad Transalpinos*)³.

καὶ *Gruber* Τόμ. 86 σ. 125, παραπέμπων εἰς τὸ παρὰ τῷ *Ducange* κατὰ τὰ ἀνωτέρω περὶ τοῦ Φραγκουλίου Σερβοπούλου ἔγγραφο, ἐκ πλάνης ἀντ' αὐτοῦ ποιεῖται μνεῖαν τοῦ Ἀργυροπούλου ὡς πρέσβως τοῦ Δημητρίου Παλαιολόγου. Εἰς τὴν πλάνην δὲ ταύτην παρεσύρθησαν ὁ *Hertzberg* (*Geschichte Griechenlands seit dem Absterben des antiken Lebens* Τόμ. Β' σ. 561) καὶ ὁ *William Miller* *The Latins in the Levant* σ. 451. Ὁ δὲ *Pastor* (*Geschichte der Päpste*, ἐκδ. γ'-δ', ἐν Φρειδούργῳ. 1889 Τόμ. Α' σ. 728) οὐχ ἤττον ἐσφαλμένως λέγει, ὅτι ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος ὑπῆρξε πρέσβυς τοῦ Δημητρίου Παλαιολόγου μετὰ τοῦ Φραγκουλίου καὶ ὅτι ὑπεστηρίχθη χρηματικῶς ὑπὸ τοῦ πάπα Καλλίστου, καίπερ παραπέμπων ἐν σημ. 4 εἰς τὸ προμνημονευθὲν ἄρθρον τοῦ *Carpelli*, ἐν ᾧ δὲν ὑπάρχει ἡ τοιαύτη σύγχυσις, ἀλλὰ διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευομένων δύο ἐγγράφων, ὧν τὸ ἕτερον εἶνε ἡ πρὸς τὸν Φραγκίσκον Σφόρτσαν ἐπιστολή τοῦ Καλλίστου ἢ καὶ παρ' ἡμῶν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἐκδοθεῖσα ἐν τοῖς Ἀργυροπουλείοις σ. 314-5, διαστέλλονται αἱ δύο πρεσβείαι, ἡ τοῦ Σερβοπούλου ἐκ μέρους τοῦ Δημητρίου Παλαιολόγου καὶ ἡ τοῦ Ἀργυροπούλου ἐκ μέρους τοῦ Θωμᾶ.

¹ Τοῦτον ἐπονομάζει *Coronaeus* ὁ *Klette* ἐνθ' ἀν. σ. 74.

² Ἀργυροπουλείων σ. 316-7.

³ Ἀργυροπουλείων σ. 315 ἀρ. 6. Πρβλ. *Hodius* ἐνθ' ἀν. σ. 196 κ. ἐ. Ἡ φράσις εἶνε οὕτω ῥητὴ, ὥστε ἄπορον εἶνε πῶς ὁ *Klette* ἐνθ' ἀν. σ. 74, καίπερ ποιούμενος μνεῖαν ταύτης τῆς ἐπιστολῆς, λέγει περὶ τῆς εἰς Γαλλίαν μελετωμένης ἀποδημίας *Doch schein es zur Ausführung derselben nicht mehr gekommen zu sein*.

Συγχαίρει δ' ὁ Φίλελφος διὰ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς τῷ Δονάτῳ καὶ τοῖς νέοις τῆς Φλωρεντίας, ὅτι προέκριναν τοιοῦτον ῥήτορα καὶ φιλόσοφον πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἐλληνικῆς, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπίσταται ἄριστα τὴν λατινικὴν. Ἀγγέλει δ' εἰς αὐτὸν, ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος θὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ Γαλλίας τὸν τεταγμένον χρόνον (*ad constitutum tempus*)¹.

Ἐκ τούτων ἐκφαίνεται, ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος ἤδη πρὸ τῆς εἰς Παρισίους ἀναχωρήσεως εἶχεν ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διδάξῃ ἀπὸ τακτοῦ χρόνου ἐν Φλωρεντία δημοσίᾳ καὶ ὅτι χάριν τούτου ἔμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ ταχέως ἐκ Γαλλίας. Προέβη δ' εἰς τοιαύτην ἀπόφασιν τοῦτο μὲν ἕνεκα τῆς μετὰ τὰς ἐν Ἰταλίᾳ ἐνεργείας αὐτοῦ ματαιώσεως τῶν ἐλπίδων σταυροφορίας ἐναντίον τῶν Τούρκων, τοῦτο δ' ἕνεκα τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως τῶν ἐν Πελοποννήσῳ πραγμάτων, χωρούντων ὁσημέραι ἐπὶ τὰ χεῖρω καὶ βαινόντων πρὸς τὰ ἔσχατα.

Θέατρον δὲ τῆς νέας δράσεως τοῦ ἄλλοτε διδάξαντος ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξε τὸ πανεπιστήμιον τῆς Φλωρεντίας, τὸ περιώνυμον Studio. Ἰδρυθὲν ἤδη τῷ 1321 καὶ ἐνισχυθὲν τῷ 1360 διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς ἐλληνικῆς ὑπὸ τοῦ Καλαβροῦ Λεοντίου Πιλάτου, ἔτι μᾶλλον ἐκαλλιέργησεν ἐν ταῖς παρὰ τὸν Ἄρνον Ἀθήναις τῶν μέσων αἰώνων τὰ ἐλληνικὰ γράμματα διὰ τῆς γονίμου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1397 διδασκαλίας τοῦ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶ. Ἀλλ' ἰδίως τὸ πανεπιστήμιον τοῦτο, παρακμάσαν ἐν τῷ μεταξύ ἢ καὶ ὄλως ἐκλιπὸν, ἀνεγεννήθη εἰς νέαν ζωὴν ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1412 ἀνασυστάσεως καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ δουκὸς Κοσμᾶ Α' τοῦ ἐκ Μεδίκων ἐπιφανοῦς προστασίας οὕτως, ὥστε μεσοῦντος τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος εἶχε περὶ τοὺς πεντήκοντα καθηγητάς. Ἐν τῷ οὕτως ἀκμάζοντι πανεπιστημίῳ ἔτυχεν ὁ Ἀργυρόπουλος διὰ τῆς εὐνοίας τοῦ Δονάτου καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἐν Φλωρεντία φίλων, ἐν οἷς ταχτέος καὶ ὁ Μαικήνας Κοσμᾶς ὁ Μεδικός, τῆς τιμῆς νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν καθηγετικὴ ἔδρα χάριν διδα-

¹ Ἀργυροπουλείων σ. 315-6.

σκαλίας τῆς ἠθικῆς καὶ φυσικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ποιήσεως ἑλληνιστί τε καὶ λατινιστί¹.

Ὁ δὲ χρόνος καὶ ἡ διάρκεια τοῦ πρώτου αὐτοῦ διορισμοῦ δὲν γινώσκονται ἀκριβῶς. Ἀλλὰ πιθανῶς διωρίσθη τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς 5 Φεβρουαρίου 1457, καὶ δὴ ἐπὶ ἓν ἔτος². Ὅπωςδὴποτε δὲ βλέπομεν αὐτὸν ἀρχόμενον δημοσίᾳ τῆς διδασκαλίας τῶν πρώτων πέντε βιβλίων τῶν Νικομαχείων Ἠθικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους τῆ 4 Φεβρουαρίου 1457. Ἐπηκολούθησε δ' ἡ ἐρμηνεία τῶν λοιπῶν βιβλίων τῶν Ἠθικῶν, τῶν τριῶν πρώτων βιβλίων τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως, τοῦ Περὶ ψυχῆς καὶ τῶν Μετεωρολογικῶν, ἧς ἤρξατο τῆ 21 Νοεμβρίου 1462, ἀνανεωθέντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ μετὰ τῆς φλωρεντιακῆς πολιτείας συμβολαίου αὐτοῦ³.

¹ Ἀργυροπουλείων σ. 333 ἀρ. 3.

² Ὁ *Klette* ἐνθ' ἀν. σ. 74 κ. ἐ. ἐξάγει ἐκ τῆς πρώτης ἀνανεώσεως τοῦ διορισμοῦ τῆ 5 Ὀκτωβρίου 1458, γενομένης ἐπὶ διετίαν (Ἀργυροπουλείων σ. 331), ὅτι διετῆς ὑπῆρξε καὶ ὁ πρῶτος αὐτοῦ διορισμός, καὶ δὴ ἀπὸ 5 Ὀκτωβρίου 1456 μέχρι 4 Ὀκτωβρίου 1458. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐξάγεται ἀναγκαίως ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀνανεώσει τοῦ διορισμοῦ λεγομένων *pro duobus annis immediate secuturis, finito tempore sue primeve electionis*. Πολὺ δὲ μᾶλλον δικαιούμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ πρῶτος διορισμός ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς 5 Φεβρουαρίου 1457, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἐνός μὲν τὴν τῆ προτεραία, 4 Φεβρουαρίου, 1457 ἔναρξιν τῆς διδασκαλίας τῶν Νικομαχείων Ἠθικῶν (Ἴδε τὴν ἐπομένην σημείωσιν) καὶ τὴν τελευταίαν ἀνανέωσιν τοῦ διορισμοῦ ἐπὶ πενταετίαν ἀπὸ τῆς 5 Φεβρουαρίου 1466 (Ἀργυροπουλείων σ. 332. Πρβλ. σ. 338). Λήξαντος δὲ τοῦ πρώτου ἔτους τῆ 5 Φεβρουαρίου 1458, ἀνανεώθη ἔπειτα ἐπὶ τῇ μελλούσῃ ἐπαναλήψει τῶν μαθημάτων τοῦ πανεπιστημίου ὁ διορισμός τῆ 5 Ὀκτωβρίου 1458 (Ἀργυροπουλείων σ. 331) ἐπὶ διετίαν, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ πρώτου ἔτους, ἦτοι ἀπὸ τῆς 5 Φεβρουαρίου 1458 μέχρι τῆς 5 Φεβρουαρίου 1460, καὶ ἀνανεοῦτο κατόπιν κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα, ἀρχόμενα καὶ ταῦτα ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας· διὰ ταύτην τὴν ἡμερομηνίαν ἔφερε καὶ ὁ τελευταῖος ἐπὶ πενταετίαν ἀναδιορισμός (Ἀργυροπουλείων σ. 332).

³ Ἴδε ἀνωτέρω σ. ζ' σημ. 1 τὰς ἐπιγραφὰς τῶν κεχρονισμένων Εἰσαγωγῶν εἰς τὰς διδασκαλίας τοῦ Ἀργυροπούλου (Praefationes), ἃς ἐκ τοῦ ἴσως αὐτογράφου αὐτοῦ κώδικος τοῦ ἐν τῇ Ῥικκαρδιανῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Φλωρεντίας ὑπ' ἀρ. 120 ἐξείδωκεν ὁ *Müllner*. Τούτων ἡ μὲν πρώτη λέγεται IV. Februarii, hora XIV, die Veneris, 1456, habita. Ἀλλὰ πρὸς Παρασκευὴν συμπέπτει ἡ 4 Φεβρουαρίου 1457 καὶ οὐχὶ ἡ τοῦ 1456. Ἄλλως δὲ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἤρχισεν ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀργυροπούλου τὸν Φεβρουάριον 1456, ἀφ' οὗ ἀργότερον μόνον εἶδομεν αὐτὸν ἐγκαθιστάμενον ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου ἄλλως κατ' ἀρχὰς ἀπησχόλει αὐτὸν ἡ ἐκτέλεσις τῆς πρεσβευτικῆς αὐτοῦ ἐντολῆς. Διὸ ὀρθῶς ὁ *Klette* ἐνθ' ἀν. σ. 76 σημ. 1 παρατηρεῖ, ὅτι τὴν 4 Φεβρουαρίου 1456 πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν ὡς

Ὁ διορισμὸς τοῦ Ἀργυροπούλου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Φλωρεντίας ἔγεινεν ἐπὶ ἑτησίῳ μισθῷ τετρακοσίων φλωρινίων. Ἐπὶ τῷ αὐτῷ δὲ μισθῷ ἀνενεώθη ὁ διορισμὸς τῆ 5 Ὀκτωβρίου 1458 ἐπὶ διετίαν¹. Ἐξηκολούθησε δ' ἔπειτα ἀναδιοριζόμενος ὁ Ἀργυρόπουλος². Οὕτω διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Φλωρεντίᾳ ἐπὶ δεκατέσσαρα ὅλα ἔτη μέχρι τῆς 5 Φεβρουαρίου 1471, ἅτινα, ἂν ὑπολογίσωμεν καὶ τὸν χρόνον τῆς πρώτης συμφωνίας τοῦ Ἀργυροπούλου μετὰ τῶν ἀρχῶν τῆς Φλωρεντίας, γενομένης, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης ἐπιστολῆς τοῦ Φιλέλφου πρὸς τὸν Δονᾶτον Ἀτζαϊώλην, τὸν Μάϊον 1456 πρὸ τῆς εἰς Γαλλίαν ἀναχωρήσεως τοῦ Ἀργυροπούλου³, δύναται νὰ αναδιβασθῆ εἰς δεκαπέντε ἐν ὅλῳ ἔτη⁴.

Ἵπῆρξαν δὲ τὰ ἔτη τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ διδασκαλίας τοῦ Ἀργυροπούλου τῶν ἀρίστων τοῦ βίου αὐτοῦ ὑπὸ ἔποψιν ἐπιστημονικὴν καὶ διὰ τὴν εὐφημίαν ἧς ἐτύγχανεν ὡς ὕπατος φιλόσοφος⁵ καὶ ὡς

τὴν τοῦ 1457 κατὰ τὸν *Calculus Florentinus*. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ, νομίζω, πρέπει νὰ εἰκασθῆ καὶ περὶ τῆς 1 Φεβρουαρίου 1457 (=1458) τῆς δευτέρας *Praefatio*. Ἄγνωστον δ' ἂν τοῦτο ἰσχύη καὶ περὶ τῶν λοιπῶν χρονολογιῶν τῶν *Praefationes*, ὧν μόνον τὸ ἔτος καὶ ἡ ἡμερομηνία, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος ὀρίζεται πλὴν ἢ ἐν τῇ τετάρτῃ αὐτῶν. Περὶ ταύτης λέγεται *die V. Novembris ... die Mercurii 1460 habita*. Πράγματι δὲ ἡ 5 Νοεμβρίου 1460 συμπέπτει πρὸς ἡμέραν Τετάρτην. Κατὰ ταῦτα εἶνε πιθανόν, ὅτι μόνον τῶν δύο πρώτων *Praefationes* αἱ χρονολογίαι νοοῦνται κατὰ τὸ φλωρεντικὸν ἡμερολόγιον, αἱ δὲ λοιπαὶ πᾶσαι κατὰ τὸ κοινόν.

¹ Ἀργυροπουλείων σ. 330.

² Ὁ τελευταῖος ἀναδιορισμὸς ἔγεινεν ἐπὶ πενταετίαν τῷ 1466. Ἴδε Ἀργυροπουλείων σ. 332.

³ Ἴδε ἀνωτέρω σ. μ'.

⁴ Τοιοῦτος ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ *Bart. Fontius* (*Annales suorum temporum* ἐκδ. *Galletti*. Ἐν Φλωρεντίᾳ. 1847 σ. 154). Τοῦτου δὲ τὴν μαρτυρίαν ἀπεδέχθη καὶ ὁ *Voigt-Lehnerdt* *Die Wiederbelebung des classischen Alterthums* Τόμ. Α. σ. 371. Ἀλλ' ὁ *Fontius*, λέγων, ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος προσελήφθη ὡς καθηγητὴς ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη, ἀναγράφει τι ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδεικνυόμενον, ἐπειδὴ, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων, ὁ διορισμὸς δὲν ἔγεινε διὰ μιᾶς δι' ὅλον τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ Ἀργυρόπουλος ἐδίδαξεν ἐν Φλωρεντίᾳ, ἀλλ' ἀνενεοῦτο ἐκάστοτε διὰ νέων ἀποφάσεων τῆς αὐθεντείας τῆς Φλωρεντίας. Ὁρθῶς δὲ παρετήρησε τοῦτο ἤδη ὁ *Klette* ἐνθ' ἂν. σ. 74.

⁵ *Voigt-Lehnerdt* *Die Wiederbelebung des classischen Alterthums* Τόμ. Α. σ. 369.

ὁ μεταξὺ τῶν Λατίνων εὐφυέστατος τῶν Ἑλλήνων¹. Κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἐδόθη εἰς αὐτὸν εὐκαιρία νάσχοληθῆ ἔν μέσω διδάσκων καὶ ἐρμηνεύων τὰς ἀριστοτελικὰς συγγραφὰς εἰς τὴν μετάφρασιν αὐτῶν εἰς τὴν λατινικὴν. Ἐξ ἐκείνου δὲ τοῦ χρόνου πολλαπλασιασθέντες διεδόθησαν οἱ κώδικες τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων μεταφράσεων τῶν ἀριστοτελικῶν συγγραφεῶν, ὧν πλεῖστοι ὅσοι περιεσώθησαν ἔν ταῖς ἐσπερίαις βιβλιοθήκαις, ἰδίως ταῖς τῆς Ἰταλίας². Ἀπὸ δὲ τοῦ 1478, ζῶντος ἔτι τοῦ Ἀργυροπούλου, ἤρχισεν ἡ διὰ τοῦ τύπου ἐκδόσις τῶν μεταφράσεων ἐκείνων τῶν Νικομαχείων Ἠθικῶν, τῶν Κατηγοριῶν, τῶν Σοφιστικῶν ἐλέγχων, τῶν Αναλυτικῶν προτέρων καὶ ὑστέρων, τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως, τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ, τοῦ Περὶ ἐρμηνείας, τοῦ Περὶ ψυχῆς, τοῦ Περὶ οὐρανοῦ καὶ τῆς ψευδαριστοτελικῆς ἐπιστολῆς πρὸς Ἀλέξανδρον ὡς καὶ τῆς Εἰσαγωγῆς τοῦ Πορφυρίου εἰς τὰς πέντε φωνάς. Αἱ μεταφράσεις δὲ αὗται εἴτε καθ' ἑαυτὰς εἴτε μετ' ἄλλων μεταφράσεων ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφεῶν ὑπὸ τοῦ Ἀργυροπούλου ἢ καὶ ὑπὸ ἄλλων γενομένων ἐξετυπώθησαν κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ διαφόρων ἐκδοτῶν ἐν πολλαῖς πόλεσι τῆς Εὐρώπης μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος καὶ πέραν³. Ὡς ἐκ τῆς μεγάλης δὲ ταύτης διαδόσεως καὶ εὐδοκιμήσεως τῶν ἀριστοτελικῶν μεταφράσεων τοῦ Ἀργυροπούλου δυνάμεθα νά εἰπωμεν ἄνευ ὑπερβολῆς, ὅτι οὗτος ὑπῆρξεν ὁ εἶπερ τις καὶ ἄλλος συντελέσας εἰς τὴν ἐν τῇ Ἐσπερίᾳ γνῶσιν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σταγει-

¹ *Vespasiano da Bisticci* Vite de' uomini illustri del secolo XV παρὰ τῷ *Mai* Spicilegium Romanum. Ἐν Ῥώμῃ. 1839 Τόμ. Α' σ. 437.

² Ὅπόσον περιζήτητοι ἦσαν οἱ κώδικες οἱ περιέχοντες μεταφράσεις τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀργυροπούλου γενομένων ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βερνάρδου Riccio, γράφοντος τῇ 7 Ἰουνίου 1490 ἐκ Τικίνου (Παβίας) πρὸς τὸν Βαρθολομαῖον Κάλβον, ὅτι διὰ τοῦ Ἀγγέλου Πολιτιανοῦ εὔρε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀργυροπούλου μετάφρασιν τῶν Ἠθικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἣν ἐζήτηε οἰκειός τις τοῦ δουκὸς τῶν Μεδιολάνων. Ἴδε *Magenta* I Visconti e gli Sforza Τόμ. Α' σ. 451.

³ Ἴδε τὰς παρὰ *Legrand* Bibliographie hellénique. . . aux XVe et XVIe siècles Τόμ. Γ' σ. 466 ἐν λ. Argyropoulos ὑπερεξήκοντα παραπομπὰς εἰς τοιαύτας ἐκδόσεις, πρὸς δὲ ταύταις τὰς ἐν Τόμ. Δ' σ. 360 ἐν λ. Argyropoulos εἰκοσιεννέα παραπομπὰς.

ρίτου, εἰ καὶ διάφοροι ἤδη ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἢ καὶ κατόπιν ἐξη-
νέχθησαν γινῶμαι περὶ τῶν μεταφράσεων αὐτοῦ τούτων¹.

Συγκροτεῖται δὲ κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα περὶ τὸν Ἀργυρόπουλον
καὶ δι' αὐτοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Φλωρεντίας καὶ ἐν αὐτῇ
τῇ οἰκίᾳ τοῦ διδασκάλου εὐγενῆς κύκλος μαθητῶν αὐτοῦ καὶ φί-
λων ἐκ τῶν προεχόντων ἐν τῇ πόλει, σχολαζόντων περὶ τὸν Ἀρι-
στοτέλην καὶ σχεδὸν οὐχ ἦτορον αὐτοῦ θαυμαζόντων τὸν Ἑλληνα
*sommo filosofo*². Καὶ τῶν μὲν θαυμαστῶν αὐτοῦ τούτων καὶ
προστατῶν προεξάρχει αὐτὸς ὁ δούξ Κοσμᾶς ὁ Μένδικος, εἰς ὃν
καὶ ἀφιέρωσεν ὁ Ἀργυρόπουλος δι' ἰδίου προλόγου τὴν μετάφρασιν
τῶν Νικομαχείων Ἠθικῶν³, τὴν τῶν Ἀναλυτικῶν προτέρων⁴,
τὴν τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ⁵, τὴν Περὶ ψυχῆς⁶ καὶ πρόχειρον μετά-
φρασιν τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως⁷.

Ἀδιάπτωτος δὲ ὑπῆρξεν ἡ μεταξὺ τοῦ δουκὸς καὶ τοῦ Ἀργυ-

¹ Ἴδε *P. Bayle* Dictionnaire historique et critique Τόμ. Α' σ. 308. — *Adrien Baillet* Jugement des savans sur les principaux des auteurs. Revis, corrigés et augmentés par *M. de la Monnoye*. Ἐν Παρισίοις. 1722 Τόμ. Γ' σ. 28 κ. ε. — *Migne* Ἑλληνικῆς πατρολογίας Τόμ. PNH' σ. 990. — Πρὸς τὴν εἰς τὸν Φραγκίσκον Γουζάγαν ἀφιέρωσιν τοῦ Μιχαὴλ Σοφριανοῦ εἰς τὴν παρὰ τῷ Junta τῷ 1574 ἔκδοσιν τῆς μεταφράσεως τοῦ Περὶ ψυχῆς (*Legrand* ἐνθ' ἄν. Τόμ. Δ' σ. 186, 187).

² Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀργυροπούλου καθ' ὅλου ἴδε *Vespasiano da Bisticci* ἐνθ' ἄν. Piero Acciajuoli § 7. Donato Acciajuoli § 4.

³ *Bandini* Bibliotheca Leopoldina Laurentiana Τόμ. Γ' σ. 107. — *Legrand* ἐνθ' ἄν. Τόμ. Γ' σ. 90.

⁴ *Bandini* ἐνθ' ἄν. σ. 108.

⁵ *Bandini* Catalogus codicum Bibliothecae Mediceae Laurentianae Τόμ. Γ' σ. 234 Plut. LXXXIV cod. 1.

⁶ *Bandini* ἐνθ' ἄν. — Τοῦ αὐτοῦ Bibliotheca Leopoldina Laurentiana Τόμ. Γ' σ. 108.

⁷ Εἰς τὸν Κοσμᾶν Μένδικον εἶνε ἀφιερωμένη ἡ μετάφρασις αὕτη ἐν τῷ κώδικι CLXVI τῆς Λαυρεντιακῆς βιβλιοθήκης (*Bandini* Bibliotheca Leopoldina Laurentiana Τόμ. Γ' σ. 107) καὶ ἐν τῷ Cod. phil. 36 τῆς Πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης τῆς Γοτίγγης. Ὁ δὲ *O. v. Gebhardt* (Ein Codex Corvinianus in der Universitätsbibliothek zu Göttingen ἐν τῷ Centralblatt für Bibliothekswesen. 1884 σ. 141) ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ προχειρῶς γενομένη αὕτη μετάφρασις εἶνε διάφορος τῆς ἔπειτ' ἀναθεωρηθείσης καὶ ἀφιερωθείσης εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Κοσμᾶ Πέτρον Μένδικον. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ πρέπει νὰ ἐξετασθῇ καὶ περὶ τῶν Ἀναλυτικῶν προτέρων, ἅτινα βλέπομεν ἀφιερούμενα πρῶτον μὲν εἰς τὸν Κοσμᾶν, εἶτα δ' εἰς τὸν Πέτρον.

ροπούλου φιλική σχέσις. Τὰς ἐορτὰς μετέβαινεν ὁ καθηγητὴς μετὰ τῶν ἀρίστων αὐτοῦ μαθητῶν εἰς τὸ μέγαρον τῶν Μεδίκων πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ γηραιοῦ Κοσμᾶ, οἰκουροῦντος ἕνεκα τῆς ἀρθρίτιδος, ὑφ' ἧς ἔπασχε, καὶ συνεζήτηει μετ' αὐτοῦ περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ διαφόρων ἄλλων φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν θεμάτων. Βαρύτατα δ' ἐπληξεν ὁ ἐν ἔτει 1464 συμβὰς θάνατος τοῦ μεγάλου προστάτου τὸν Ἀργυρόπουλον, ὅστις, θρηνῶν αὐτὸν, ἀνεφώνει «Ποῦ ὁ ἡμέτερος πατήρ, ποῦ ὁ ἡμέτερος φάρος, ποῦ ὁ καθηγεμὼν καὶ φίλος τῶν ἡμετέρων σπουδῶν;»¹. Ἐν δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ τάσσεται ὁ νεαρὸς υἱὸς τοῦ δουκὸς Πέτρος, εἰς ὃν ἀφιέρωσε τὴν μετάφρασιν τοῦ Περὶ ἐρμηνείας τοῦ Ἀριστοτέλους², τῶν Ἀναλυτικῶν προτέρων³ καὶ τελειοτέραν τῆς πρότερον εἰς τὸν Κοσμᾶν Μεδίκον ἀφιερωθείσης μετάφρασιν τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως⁴, ὡς καὶ μετάφρασιν τῆς Εἰσαγωγῆς τοῦ Πορφυρίου⁵. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἔγγονος τοῦ Κοσμᾶ, ὁ περιώνυμος Λαυρέντιος ὁ Μεγαλοπρεπῆς, λέγεται μαθητεύσας ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ παρὰ τῷ Ἀργυροπούλῳ, καὶ εἰς εἰσήγησιν αὐτοῦ προσγράφεται ἡ ἀνάδειξις τοῦ Ἑλληνοῦ καθηγητοῦ ὡς πολίτου τῆς Φλωρεντίας, περὶ ἧς γενήσεται λόγος κατωτέρω⁶. Ὁ δὲ Δονᾶτος Ἀτζαϊώλης, ἐν εἰδομένῳ ἐν τοῖς πρώτοις μεριμνήσαντα περὶ ἐγκαταστάσεως τοῦ Ἀργυροπούλου ἐν τῇ φιλομούσῳ καὶ ὠραίᾳ γενετείρᾳ τοῦ Δάντη, οὐ

¹ Ἐν τῇ ἀφιέρωσει τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως εἰς τὸν Πέτρον Μεδίκον ἐν τῷ κώδικι τῆς Λαυρεντιακῆς βιβλιοθήκης Plut. LXXXIV cod. 1 παρὰ τῷ *Bandini* Catalogus codicum latinorum Bibliothecae Mediceae Laurentianae Τόμ. Γ' σ. 225.

² *Bandini* Bibliotheca Leopoldina Laurentiana Τόμ. Γ' σ. 108.

³ *Bandini* Catalogus codicum latinorum Bibliothecae Mediceae Laurentianae Τόμ. Ε' σ. 514.

⁴ *Legrand* ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 230.— *Bandini* ἐνθ' ἀν.

⁵ *Bandini* ἐνθ' ἀν.

⁶ *Fontius* Annales suorum temporum ἔκδ. *Galletti*, ἐν Φλωρεντίᾳ. 1847. σ. 156.— *Bandini* Catalogus codicum Latinorum bibliothecae Mediceae Laurentianae Τόμ. Ε' σ. 514 ἐν λ. *Arygopyli*. Τῶν πρὸς αὐτὸν εὐεργεσιῶν τῶν Μεδίκων μνημῶν παρουσιάζεται αὐτὸς ὁ Ἀργυρόπουλος ἐν τῇ ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1472 ἐκ Ῥώμης πρὸς τὸν Λαυρέντιον ἐπιστολῇ (Ἀργυροπουλείων σ. 195).

μόνον ἐμπιστεύεται εἰς τὸν Ἕλληνα λόγιον τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν υἱῶν Πέτρου καὶ Δονάτου di Neri, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐπὶ μακρὰ ἔτη συνασχολεῖται μετ' αὐτοῦ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην, καθ' ἃ πρὸ ἐτῶν ἐν Παταβίῳ ὁ Πάλλας Strozzi. Καρπούς δὲ τῆς τοιαύτης παρὰ τῷ Ἀργυροπούλῳ μαθητείας τοῦ Δονάτου Ἀτζαῖώλη¹ ἔχομεν τοῦτο μὲν τὴν κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Φλωρεντίνου λογίου, τὸ 1478, ἐκδόσιν τῶν εἰς τὰ Ἠθικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπομνημάτων κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἀργυροπούλου², τοῦτο δὲ δύο αὐτογράφοι κώδικας ἀνεκδότων, ὅσον οἶδα, συγγραφῶν αὐτοῦ περὶ τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως καὶ τοῦ Περὶ ψυχῆς, ἀμφοτέρων συνταχθεισῶν κατ' αὐτὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ διαμονῆς τοῦ Ἀργυροπούλου³. Καὶ τῆς μεταφράσεως δὲ τῶν Βίων τοῦ Πλουτάρχου, ἣν ἐπεξεργάσθη ὁ Δονάτος, δὲν ὑπῆρξε βεβαίως ἀμέτοχος ὁ Ἀργυρόπουλος⁴. Ἰδιαζούσης δὲ φιλίας ἠξιοῦτο ὁ Ἕλλην φυγὰς καθηγητῆς παρὰ τοῦ φιλομούσου Φράγκου Sachetti, τοῦ θαυμαστοῦ τοῦ Πετράρχου καὶ τοῦ Βοκακκίου· ἡ δὲ φιλόξενος αὐτοῦ οἰκία, ἣτις ἦτο τὸ ἐντευκτῆριον τῶν συγχρόνων ποιητῶν καὶ λογίων, ἐξένιζε πολλάκις οὐ μόνον αὐτὸν τὸν Ἀργυρόπουλον, ἀλλὰ καὶ σύμπαντα τὸν ὄμιλον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Οὐδ' ἦτο ἀπλῶς ἠθικὴ ἢ προστασία ἣν παρεῖχεν ὁ Sachetti εἰς τὸν Ἀργυρόπουλον, ἀλλὰ καὶ ὑλικῶς ὑπεστήριζεν αὐτὸν διὰ πλουσίας ἐνιαυσίας χορηγίας σίτου καὶ οἴνου καὶ διὰ χρηματικῆς δωρεᾶς καθ' ἐκάστην ἐπίσκεψιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀργυροπούλου⁵. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Cino Rinuccini ὁ υἱὸς Ἀλαμαν-

¹ *Paulus Cortesius* De doctis hominibus σ. 43.

² *Legrand* ἐνθ' ἄν. Τόμ. Γ' σ. 40.

³ Κώδ. Magliabechiano Cl. XII, 51 ἐν Φλωρεντίᾳ αὐτόγραφος Δονάτου Ἀτζαῖώλη Super libros Phisicorum Aristotelis secundum Ioannem Argyropolium. Ἐν τῇ ἀρχῇ Die III novembris 1458, ἐν δὲ τῷ τέλει Die II augusti 1460.— Κώδ. A.V. 42 τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης (Biblioteca Nazionale) αὐτόγραφος Δονάτου Ἀτζαῖώλη Super librum de anima Aristotelis secundum Expositionem Argyropyli Bisantii. Γέγραπται τῷ 1460.

⁴ *Jovius* Elogia σ. 37.— Πρβλ. *Fijalek* ἐνθ' ἄν. σ. 7(236).

⁵ *Vespasiano da Bisticci* ἐνθ' ἄν. σ. 631.

νός μαρτυρεῖται ὅτι ἐσπούδασε παρὰ τῷ Ἀργυροπούλῳ, εἰς ὃν ἐχρεώσται τὴν ἐξάριετον γνῶσιν τῆς ἐλληνικῆς, εὐκολύνασαν αὐτὸν εἰς τὴν λατινικὴν μετάφρασιν διαφόρων ἐλληνικῶν συγγραφοῶν, ἐν αἷς καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Φιλοστράτου βίος Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως¹. Εἶνε δὲ ἡ μαθητεία αὕτη τοῦ Ἀλαμαννοῦ παρὰ τῷ Ἀργυροπούλῳ καὶ ἡ περὶ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς μετ' αὐτοῦ συνδιατριβὴ τοσοῦτῳ μᾶλλον περίεργος, καθ' ἔσον ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο γνωστός διὰ τὴν λατρείαν μὲν αὐτοῦ πρὸς τὸν Δάντην καὶ τὴν ἀγάπην τῆς νέας δημώδους ποιήσεως καὶ γλώσσης τῶν Φλωρεντίνων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀντιπάθειαν πρὸς τοὺς λογίους τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν, οὓς ἐχλεύαζεν ὡς σχολαστικούς καὶ ἐπιδεικτιῶντας *literatissimi*². Μαθηταὶ δὲ τέλος τοῦ Ἀργυροπούλου ἐν Φλωρεντίᾳ ὑπῆρξαν καὶ ὁ Πέτρος Φίλιππος Πανδολφίνης³ καὶ ὁ Ματθαῖος Παλμιέρης⁴, ὅστις, καίπερ μὴ ἀνήκων εἰς τοὺς εὐπατρίδας, δις εἶχε συμμετάσχει τῆς συναρχηγίας τῶν Priori, τῷ δὲ 1453 ἀνεδείχθη σημαφόρος τῆς δικαιοσύνης (*gonfaloniere di giustizia*)⁵.

Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ κυριώτατοι τῶν ἐν Φλωρεντίᾳ μαθητῶν καὶ φίλων τοῦ Ἀργυροπούλου. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐξ ἄλλων χωρῶν ἐρχόμενοι ἔσπευδον νάκροασθῶσι τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἢ νά ἔλθωσιν ὅπωςδῆποτε εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Ἑλληνοῦ καθηγητοῦ. Τοῦτο μαρτυρεῖται περὶ τοῦ Ἰσπανοῦ ἐπὶ ψιλῷ ὄνόματι ἐπισκόπου Μιλήτου, τοῦ Ναρκίσσου, περὶ τοῦ ὀνομαστοῦ Οὐγγρου ποιητοῦ Γιάνου (*Janos Pannonius*), ἀνεψιοῦ τοῦ πρωθιεράρχου τοῦ ἐν

¹ *Zeno Dissertationis Vossianae* Τόμ. Β' σ. 199 κ. ἐ. Πρὸς. *Fijalek* ἐνθ' ἀν. σ. 7(236).

² *Voigt-Lehnerdt* Die Wiederbelebung des classischen Alterthums Τόμ. Α' σ. 388.

³ *O. v. Gebhardt* ἐν τῷ *Centralblatt für Bibliothekswesen*. 1884 σ. 141 κ. ἐ.

⁴ *Paulus Cortesius* ἐνθ' ἀν. σ. 43. Πρὸς. *Migne* Ἑλληνικῆς Πατρολογίας Τόμ. PNH' σ. 986.

⁵ *Voigt* ἐνθ' ἀν. ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 293.

Ούγγαρια Gran 'Ιωάννου Vitéz και περί τοῦ δουκὸς Βορκεστρίας (Earl of Worcester) 'Ιωάννου Tiptoff, ὅστις, ἐλθὼν εἰς τὴν Φλωρεντίαν χάριν ἀγορᾶς κωδίκων, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ γνωρίσῃ και τὸν 'Αργυρόπουλον και παρέστη εἰς μίαν τῶν διαλέξεων αὐτοῦ¹.

'Εκ δὲ τῆς μετὰ τοῦ 'Αργυροπούλου ἀλληλογραφίας κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Φλωρεντία διατριβῆς γίνεται φανερά ἢ ἐν τῇ πόλει δύναμις αὐτοῦ. Καὶ δὴ ὁ Φίλελος ἐν διαφόροις αὐτοῦ ἐπιστολαῖς οὐ μόνον περί βιβλίων και φιλολογίας ἀνταποκρίνεται μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ και συνιστᾷ ἑαυτὸν τε και ἄλλους εἰς τὴν προστασίαν αὐτοῦ, ἐν ἀγαπᾷ δίκην συγγενοῦς (ut parentem diligo)². οὐ μὴν ἀλλὰ και ζητεῖ δι' αὐτοῦ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Πέτρου Μεδίκου³. Μέλλων δὲ ποτε νὰπέλθῃ προσωρινῶς ἐκ Μεδιολάνων εἰς Σιέννην χάριν ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων και χρειάζομενος διαμονητήριον (salvo condutto, δημοσίας πίστεως γράμματα), παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ ἐνεργήσῃ περί τούτου παρὰ τῷ Πέτρῳ Μεδίκῳ και τῷ καλῷ κάγαθῷ ἰππεῖ Θωμᾷ Σωδερίνῳ⁴. 'Εκ δ' ἐπιστολῶν ἄλλων μαθητῶν τῆς φιλίας τοῦ 'Αργυροπούλου μετὰ τοῦ 'Ιακώβου 'Ατζαϊώλη και τοῦ φιλομούσου βιβλιοπώλου και συγγραφέως Βεσπασιανοῦ da Bisticci⁵.

Οὐδ' ἐτύγγανεν ὁ 'Αργυρόπουλος ἐν Φλωρεντία ἐπιστημονικῆς μόνον εὐδοκίμησεως και ἐξαιρέτων τιμῶν παρὰ τῶν θαυμαστῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ και αὐτὴ ἢ πολιτεία ἐθεώρησε πρέπον νὰπονείμῃ εἰς αὐτὸν ἐξαιρετικὰ προνόμια, εἰσηγουμένου πιθανῶς αὐτοῦ τοῦ Λαυρεντίου⁶, ὅστις μετ' οὐ πολὺ, διαδεχόμενος τῷ 1469 τὸν Πέτρον

¹ *Vespasiano da Bisticci* ἐνθ' ἀν. σ. 525. *Ο Earl of Worcester καλεῖται παρ' αὐτῷ Duca di Worcester. Πρὸβλ. *Voigt* ἐνθ' ἀν. ἐκδ. β' Τόμ. Β' σ. 260.

² 'Αργυροπουλείων σ. 319.

³ 'Αργυροπουλείων σ. 207-213 ἀρ. 2-7.

⁴ 'Αργυροπουλείων σ. 213.

⁵ 'Αργυροπουλείων σ. 319 ἀρ. 10, σ. 320 ἀρ. 11.

⁶ *Fortius* ἐνθ' ἀν. σ. 156. — *Bandini* Catalogus codicum latinorum bibliothecae Mediceae Laurentianae Τόμ. Ε' σ. 514 ἐν λ. Argyropyli.